

Əks-inqilabçı adı ilə sürgünə göndərilən bəy oğlu

Sovet dönəmində ölkəmizin Qərb bölgəsində uzun müddət dövrün təzyiq, sürgün və repressiyalarına məruz qalan nəsillərdən biri də Samux rayonunda Arıqlı soyuna məxsus (Şahmalibəylər) Şahmalıyevlər olmuşdur.

Xatırladaq ki, hələ sovet hakimiyyəti qurulmamışdan çox illər öncə Şahmalibəylərə məxsus mülkiyyət indiki Mingəçevir gölünün altında qalmış əkin və yaşayış yerlərindən ta Qərb istiqamətində Tiflis quberniyasının Şirak pristavlığına qədər ərazini əhatə edirdi. Bu ərazini 1863-cü ildə çar Rusiyası öz nəzarətinə keçirmişdi. Rusiyalı mütəxəssis Dubrovun "Zaqafqaziya hekayəti"ndə bildirilir ki, Qafqaz arxeoqrafik komissiyasının tərtib etdiyi aktların ikinci hissəsində Samux əyalətinin və sahibi Şirin bəyin İmperator I Aleksandrın ali fərmanına əsasən himayəyə götürülməsi və Samuxun sahibi kimi saxlanması öz əksini tapıb.

Bundan sonra Samux (1863) Yelizavetpol quberniyasına daxil edilmiş, Samux pristavlığı yaradılmış və Şirin bəyin oğlu Samuxun pristavı təyin edilmişdir. Samuxlu ağsaqqalların, ağbircəklərin yaddaşlardan-yaddaşlara ötürülən xatirələrindən məlum olur ki, istər çar Rusiyası dönəmində, istərsə də sovet hakimiyyəti zamanında Şahmalibəylilər xalqın, elin-obanın, ətrafındakıların təhlükəsizliyinə, habelə Azərbaycanın milli dövlətçilik maraqlarına qarşı həmişə diqqətli olublar. Ölüm təhlükəsi ilə qarşı-qarşıya qalsalar da, xalqa zərər qəddər ziyan verməyiblər.

Şahmalibəylilərin belə milli məntəqəyə bağlı nümayəndələrindən biri də repressiya qurbanı İsmayıl bəy Nəsrullah bəy oğlu Şahmalıyevdir.

İsmayıl bəy 1883-cü ildə Samuxda anadan olmuşdur. Dövrün ənənələrinə uyğun olaraq, yazıboxumağı uşaq ikən Samuxda molla yanında öyrənmişdir. Daha sonra İsmayıl bəy Tiflis oğlanlar gimnaziyasında təhsil almışdır. İsmayıl bəyi valideynləri gələcəkdə hüquqşünas görmək istəyirdilər. Özünün də ürəyindən olan bu arzu ilə o, valideynlərinin və yaxınlarının tövsiyəsi ilə Rusiyanın Novorossiya İmperator Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsilini davam etdirir.

Nəhayət, 1908-ci ildə universiteti müvəffəqiyyətlə başa vuran İsmayıl bəy gənc hüquqşünas olaraq xidmətə 10 fevral 1909-cu ildə Tiflis Məhkəmə Palatası yanında I cinayət departamentində məhkəmə vəzifələrinə kiçik namizəd kimi başlayır. Təxminən bir ildən sonra - 1 fevral 1910-cu ildən Yelizavetpol (Gəncə) şəhərinə göndərilir və burada quberniya katibi, Yelizavetpol Dairə Məhkəməsinə məhkəmə vəzifələrinə baş namizəd vəzifələrində işləyir, 4-cü istintaq şöbəsinə, Yelizavetpol qəzasının Ləki istintaq sahəsinə rəhbərlik edir.

İsmayıl bəy Şahmalıyev 1911-ci ilin sentyabrında istefaya çıxmışdır. 1913-cü ilin iyulunda yenidən dövlət xidmətinə qayıtmış, İrəvan Dövlət Palatasının xüsusi tapşırıqlar məmuru təyin edilmişdir. 16 fevral 1914-cü ildən İrəvan quberniyasının Naxçıvan nahiyəsinin vergi müfəttişinin köməkçisi, 1914-cü ilin aprel ayından 1915-ci ilədək palatanın mühasib köməkçisi, ödəniş şöbəsinin müdiri, palatanın katibi, xüsusi tapşırıqlar məmuru, 1916-cı ildə isə palatanın I bölmə rəisi olmuşdur. 1916-cı ilin dekabrından Naxçıvan nahiyəsinin vergi müfəttişinin baş köməkçisi, 1917-ci ilin yanvarından isə Zaqatala əyalətinin vergi müfəttişi vəzifələrində çalışmışdır. 26 avqust 1918-ci ildə Gəncə Dairə Məhkəməsinin üzvü təyin edilmişdir.

Xalqın yüzilliklərin müstəmləkə buxovundan azad olunmasına və milli dövlət quruculuğuna daim dəstək olan İsmayıl bəy Şahmalıyev 31 avqust 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin yaratdığı Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının tərkibinə daxil edilmiş, Bakı quberniyasının Şamaxı və Göyçay qəzalarının və Yelizavetpol quberniyalarının talan edilməsi haqqında cinayət işlərini araşdıraraq qruplarında işlə-

mişdir. 19 mart 1919-cu ildə Azərbaycan Hərbi Məhkəməsinin hərbi müstəntiqi təyin edilmişdir. Bu vəzifədə çalışarkən işin azlığı səbəbindən 1 may 1919-cu ildə FTK üzvlüyündən azad edilmişdir.

Sovet dövründə Gəncədə və Bakıda vəkil kimi çalışmış, Ədliyyə Xalq Komissarları yanında Hüquq Müdafiəçiləri Kollegiyasının üzvü olmuşdur. Bakıda dövlət müəssisələrində hüquq məsləhətçisi işləmişdir.

Repressiya illərində Siyasi İdarənin əməkdaşları təcrübəli hüquqşünas İsmayıl bəy Şahmalıyevi bəy oğlu olduğu və cümhuriyyət hökuməti ilə can-dildən əməkdaşlığına görə nəzarətə götürmüşdülər. 1938-ci il aprelin 2-də Azərbaycan Daxili İşlər Xalq Komissarlığı dövlət təhlükəsizliyi orqanları tərəfindən onu guya əks-inqilabçı, habelə millətçi-qiyamçı təşkilata mənsub olmaqla ittiham edilərək həbs etmişlər. Bir ilə yaxın istintaq təcridxanalarında işgəncələrə məruz qalan 55 yaşlı İsmayıl bəy Şahmalıyev müstəntiqlərin uydurma suallarını rədd etmiş, özünü müqəssir bilməmişdir.

Lakin İsmayıl bəy Azərbaycan SSR DİHK Fövqəladə Üçlüyün 2 iyun 1938-ci il tarixli qərarı ilə əmlakı müsadirə edilməklə, cəzasını islah-əmək düşərgəsində çəkməklə 10 il müddətinə Uzaq Şərqə sürgün edilmişdir.

İsmayıl bəy sürgünə göndərildəndən 5 ay 25 gün sonra, 1938-ci ilin şaxtalı-sazaqlı noyabr ayının 25-də Xabarovsk vilayətində islah-əmək düşərgəsində həyatla vidalaşmışdır.

1955-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyası İsmayıl bəy Nəsrullah bəy oğlu Şahmalıyevin "Cinayət işi"yə yenidən baxmış, əməlləri sübuta yetirilmədiyini üçün SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 16 yanvar 1989-cu il tarixli "1930-1940-cı və 1950-ci illərin əvvəllərində baş vermiş repressiya qurbanları barədə ədalətin bərpası ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" fərmanının 1-ci maddəsinə aid edilməklə Fövqəladə Üçlüyün 2 iyun 1938-ci il tarixli qərarı ləğv edilərək ona bəraət verilmişdir.

**Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"**